

ČLANCI

Dubinskopsihološki prilog analizi pitanja
„glazba i glazbenik”

Ante Kusić, Split

(Svršetak)

Tajna uspjeha Ivana XXIII. Dobrog pape, bila je u tome što je u suvremenom tehničkom svijetu, koji je izrastao iz »animusa«, znao pokazati na potrebu ženskog elementa »anime«. Taj Dobri papa piše u svom Dnevniku: »Ja ću ljubiti mlade ljude kao majka, ali uvijek u Gospodinu i s nakanom, da se pripreme te budu dostojni sinovi Crkve...« I dalje: »Ja ću uvijek govoriti istinu, ali s blagošću, priznavši šutnjom ono za što bi se pokazalo da sam učinio krivo ili nepravilno, spreman da žrtvujem sebe ili da budem žrtvovan...« Na račun biskupa kao crkvenih starješina on piše: »Vjera, ufanje i ljubav jesu tri zvijezde biskupske slave... Uvijek, ali osobito u naše vrijeme, biskup je sav obilježen time da sije balzam blagosti na rane čovječanstva«. I za glazbenika mogli bismo dodati: Glazba i glazbenici trebali bi nositi u sebi »balzam blagosti« na rane čovječanstva.

b) Razboritost glazbenog odgojitelja

Sv. Grgur Veliki naziva mudrost »ars artium« — umijeće umijeća. Skolastika je definira riječima »rectitudo rationis« — ispravnost prosuđivanja. Sv. Toma Akv. definira je: »Vježbom stečena sposobnost da se uz upotrebu odgovarajućih sredstava izvrši ono što je ispravno«. Mudrost, u sklopu odgojnih znanosti, nazivamo »pedagoška razboritost«. O njoj ovdje govorimo.

Pedagoška razboritost uključuje prije svega realan uvid u pravo stanje stvari, ovdje — uvid u glazbene mogućnosti odgajnika. Od ljudi ne smije praviti ni strojeve ni kopije. Inertnost odgojitelja, nezainteresiranost odgojitelja, riječ poticaja i priznanja ispuštena od odgojitelja — sve to može biti vrlo opasno za odgajnika: može mu dati krivi životni smjer, kao i učiniti nemogućim da odgajnik dospije na pravi životni smjer. — Pedagoška razboritost znači, dalje, realan uvid u ono što se u određenom času može zahtijevati od odgajnika. Zato je glazbenom odgojitelju potreban neprekidan studij psihologije, karakterologije, etnologije i praktičnog komuniciranja s ljudima. Razboritost ovdje znači sposobnost suočenja s danom situacijom, a sve situacije ne mogu se, kao ni u šahovskoj igri, u detalje opisati. — Pedagoška razboritost uključuje dalje sposobnost izbora pravih sredstava za pristup u dušu odgajnika. Tu je naravno sam po sebi isključen kriterij »samovolje glazbenika, jer »vremena se mijenjaju« i »mi se mijenjamo u vremenima«. Bez nastojanja oko traženja novih putova u dušu mladog čovje-

ka, bili bismo slični čovjeku koji u doba projektala želi karabinkom gađati u mjesec — ne zapažajući da nikada neće pogoditi cilja. — Pedagoška razboritost zahtijeva trajno davanje poticaja, ali uvijek na realnoj osnovi, uz očuvanje dostojanstva, bez oholosti i narcizma kod odgojitelja. Odgojitelj nikada ne smije pohvaliti bez osnove da odgajnik ne izgubi pojam i poštovanje prema »pohvali« i »ukoru«, »nagradi« i »kazni«.

U knjizi *Psihologija uspjeha* daje Carnegie puno ilustracija o pedagoškoj razboritosti, kao i nekoliko pravila kojima možemo utjecati na ljude a da ih ne povrijedimo u osobnom ponosu.

1. Odgojitelju se često dogodi da mora prekoriti radi pogreške. To neka i učini, ali — treba da izabere način kako njegova opomena ne bi bila ubitačna, tj. kako ne bi povrijedila ljudski ponos odgajnika. Pedagoška razboritost tu će sugerirati kao pravilo: počni s priznanjem, pronađi nešto pozitivno kod odgajnika, i tek onda daj mu ukor. Prvo pravilo pedagoške razboritosti glasi dakle: hoćemo li promijeniti ljude, a da ih ne povrijedimo ili dotučemo, počnimo s temeljnom pohvalom i iskrenim priznanjem. — Sjetimo se ovdje stare biblijske psihologije: »Ljubav je dobrostiva, ne zavidi... ne čini što je nepristojno, ne traži svoje, ne razdražuje se, ne misli o zlu... raduje se istini... Ljubav nikad ne prestaje« (I Kor 13, 4—8).

2. Odgojitelj mora često kritizirati postupke svojih odgajnika. Neka ih kritizira, ali ipak — na način da ne postane mrzak. Zbog toga je preporučljivo da što više indirektno ukazuje na pogreške. — Američki tvorničar Charles Schwab prolazio je jednog dana kroz jednu od svojih valjanica, opazio je nekoliko radnika gdje puše, makar im je nad glavom bio pričvršćen natpis »pušenje zabranjeno«. Egocentrični auktoritaran pedagog pokazao bi jednostavno na natpis i oholo bi upitao radnike da li znaju čitati. Schwab je učinio nešto puno efikasnije: pristupio je ljudima, dao je svakom od njih cigaru i rekao da će im biti osobito zahvalan, ako te cigare popuše izvan tvornice. To je indirektno upozoravanje na pogreške.

3. Odgojitelj po svojoj službi ima popravljati tuđe mane. Da ne bi postao nepodnošljiv odgajnicima, neka uvijek misli također na popravljanje svojih vlastitih mana. Prije nego kritiziramo tuđe mane, kao pedagogi pomislimo najprije na svoje vlastite. U takvom kontekstu možemo kao treće pravilo pedagoške razboritosti reći: hoćemo li promijeniti ljude a da ih pri tom ne povrijedimo, ili zastidimo, ili ozlovoljimo, hoćemo li da naša opomena bude efikasna, recimo prije toga ponešto i o mogućnosti da sami napravimo nešto što ne valja. To je u duhu biblijske psihologije — »Tko će prvi baciti kamen na nju?»

4. Odgojitelj mora često zapovijedati, a najčešće nije ugodno slušati zapovijed. Efekt zapovijedi može se, međutim, često postići drugim načinom, naime tako da se stvar postavi u spektru onoga »Ti se sâm odluči, a moji su razlozi ovi«, a tek izuzetno u spektru onoga »Ja sam tebi pretpostavljen, ti šuti i slušaj«. Na taj način ostao sačuvanim ljudski ponos onoga koji mora slušati, i njegovu samosvijest ostala je netaknuta. Njemu se povećava volja za radom, za suradnjom. Četvrto dakle pravilo pedagoške razboritosti možemo ovako formulirati: hoćete li promijeniti ljude a da ih pri tom ne povrijedite i ne ozlovoljite — nastojte da drugi stvara odluke sâm, osobno. I to je u skladu sa starom biblijskom psihologijom, tj. s onim: »Starijega ne karaj nego ga moli kao oca, mlađe kao braću. Starice, kao matere, mlađe kao sestre, sa svom čistoćom« (I Tim 5, 1—2).

5. Pedagog je često u situaciji da mora oštrije postupiti, da mora učiniti poneki teži »krirurški zahvat«. Pedagoška razboritost tu od njega zahtijeva primjenu pravila: daj drugome priliku da sačuva obraz! Ovdje možemo misliti na opomenu biblijske psihologije: — Odgojitelj kao »Božji upravitelj« ne smije biti »tvrdoglav, niti svadljiv, ni pijanica, ni surov, ni lakom na niski dobitak; nego gostoljubiv, dobrotiv, umjeren, pravedan, svet, uzdržljiv« (Titu 1, 7—8). Pustiti drugome da sačuva obraz — nosi u sebi sugestiju ne služiti se uvijek riječima »disciplina«, »pravilo« kao mjerom bez alternative, kao jedinim lijekom, pogotovo ne onda kad se nismo prije potrudili oko ispitivanja anamneze bolesti. Kad na taj način olako pripisujemo »lijek« bez dijagnoze, slično smo onom liječniku koji je, da se ne muči ispitujući razloge oboljenja, za sve moguće bolesti primijenio recimo »gorku sol«.

6. Pedagog treba da razvija sposobnosti svog odgajnika. Pedagoška razboritost tu mu nalaže kao pravilo: — Pohvalite svaki, pa i najmanji napredak; budite srdačni kad nešto priznate i darežljivi kada hvalite. Ispušteno priznanje, zapamtimo to, može biti katastrofalno za našeg odgajnika. Ne smijemo se bojati da bi se mladi čovjek mogao »uzoholiti« ako mu odamo priznanje, nego se više moramo bojati toga da mladi čovjek, a i onaj stariji, može duševno oboliti, tj. upasti u kompleks progiranja, u kompleks »ne trpi me« moj pretpostavljeni, ako mu nikad ne damo priznanje, pohvalu, konstruktivan poticaj. Kao odgojitelji moramo držati stalno na pameti to da svatko traži riječ priznanja za svoje djelo, jer po tom priznanju on osjeća da li je tretiran kao »čovjek« ili tek kao »predmet«. Gdje se radi o odgoju za ono »lijepeo«, kao što je to slučaj u glazbenom odgoju, tu su ljudi još osjetljiviji. — Što znači pohvala i najmanjeg napretka, što znači srdačno priznanje, možemo osjetiti na primjeru iz života jednog velikog pjevača. U jednoj napuljskoj tvornici radio je jedan mali dječak; sanjario je o tome da postane veliki pjevač. Prvi službeni učitelj međutim oduzeo mu je svu hrabrost. Rekao mu je: »Ti uopće nemaš glasa... Tvoj glas zvuši kao kad vjetar koji trese prozorskim kapcima što klepeću«. Ali, mališanaova majka, siromašna seljanka zagrlila bi svog sina i uvjerala ga da je njegov glas svaki dan sve ljepši. Hodala je i bosa, samo da zaradi nešto za plaćanje učitelja pjevanja. Njoj, svo-

joj majci, njezinim pohvalama i bodrenju, dječak je imao zahvaliti slavu jednog od najvećih svjetskih pjevača. To je bio Enrico Caruso. Imao je, dakle, pravo William James, kad je — kao vrhunski američki psiholog — ustvrdio da »čovjek posjeduje veoma mnogo snaga najrazličitije vrste, kojima se uopće ne služi«, jer mu nitko nije pomogao da ih otkrije. Pedagog je pozvan da lijepom riječi, priznanjem, pohvalom, srdačnošću koja poštuje ponos osobe izvuče iz svog odgajnika ono čega ima u njemu. Filozof Lavelle zapaža dalekosežnost ovoga kad kaže: »Najveće dobro što ga možemo učiniti drugima nije to da im podijelimo naše bogatstvo, nego da im otkrijemo njihovo«. Otkriti blago koje počiva u onima koje odgajamo u stanju smo učiniti samo poticanjem, bodrenjem, srdačnim priznanjem i razboritom pohvalom, altrocetričkom spontanosti i dinamičnim optimizmom. — Šesto dakle pravilo pedagoške razboritosti možemo formulirati riječima: »Pohvalite svako poboljšanje! Budite srdačni kad nešto priznate i darežljivi kada hvalite. I ovdje vrijedi stara biblijska psihologija, gdje sv. Pavao preporuča Filemonu odbjeglog roba Onezima: »Zato, iako imam veliku slobodu u Kristu, da ti zapovijedam... radi ljubavi većma molim te za svojeg sina Onezima, kojega rodih u okovima svojim... Njega šaljem tebi natrag, a ti ga, to jest moje srce, primi... Ako dakle držiš mene za druga, primi njega kao mene. Ako ti je u čemu skrivio, ili ti je dužan, to meni uračunaj... Uzdajući se u tvoju poslušnost, nanizah ti da ćeš još više učiniti nego što govorim« (Filemonu, 8—22).

7. Pedagog se često susretne sa stanovitom neiskrenošću, s prepredenošću pred njim i iza njegovih leđa. Ni tada kršćanski odgojitelj ne smije smatrati da je sve izgubljeno. On mora, pošteno i čovječno, uz loše strane svog odgajnika, vidjeti i neke njegove dobre strane te polaziti radije od ovih posljednjih nego od onih loših, prvih. Načelno treba čovjeka smatrati čestitim, dok se nepobitno ne dokaže da je rđav čovjek, a ne obratno. Stoga i sami direktor poznate tamnice Sing Sing u USA — Lawes govori: »Imate li posla s varalicom... postupite s njim kao s poštenim čovjekom... Bit će toliko polaskan da će se prema tome i vladati. Ponosit će se što ima netko tko mu vjeruje«. Slijedi pravilo: »Hoćemo li promijeniti ljude a da ih ne povrijedimo nerazumijevanjem i omaložavanjem, unaprijed ih smatramo čestitima; tada će se ponajviše i ponijeti čestito. Pogreške đaka, podređenih sluga i žena — pogreške su učitelja, pretpostavljenih, gospodara i muževa, zapazio je negdje Victor Hugo. U psihologiji bračnog života vrijedi pravilo: muž koji iz ljubomore unaprijed smatra svoju ženu nevjernom, prije ili poslije doista će je učiniti takvom! Slično tome, čovjek kojeg unaprijed tretiramo zlim, prije ili poslije doista postaje takvim. U glazbenoj obradi izrazio je to Verdi riječima Rigoletta: »O ljudi, mene zločincem vaša mržnja stvorila!« I ovdje moramo misliti na staru biblijsku psihologiju, sadržanu u riječima: »Zato ispravite oslabljene ruke i mlohava koljena; i poravnite staze nogama svojim, da se ne iščasti što je već hromo, nego radije da se izliječi« (Heb. 12, 12—13).

8. Pedagog se često nađe u situaciji da mora bodriti svog malodušnog odgajnika. Ta je malo-

dušnost uvjetovana mnogim uzrocima: nerazboritim odgojem, sredinom, niskim životnim standardom obitelji, niskim nivoom civiliziranosti njegova kraja, itd. — što je sve u odgajaniku stvorilo neki osjećaj manje vrijednosti. Pedagoška razboritost tu će sugerirati kao osmo pravilo ophođenja s odgajanicima ovo: — Hrabrite drugoga; ako želite popraviti njegove pogreške, nemojte ih odviše isticati, prikažite lakim ono što drugi trebaju učiniti — ostajući iskreno spremni da im pomognete, ne samo lijepim i u stvari neiskrenim riječima, nego djelom. Bez te spremnosti da pomognemo svojim odgajanicima u svladavanju poteškoća na putu do određenog uspjeha, ovdje glazbenog, mi smo već unaprijed promašili put u njihovo srce. Ako želimo spontanu privrženost onih koje vodimo, moramo se u najvećoj mogućoj mjeri držati načela »srce za srce«. Da! »Srce za srce«, ne odglumljeno niti samodopadno demagoški, nego iskreno, altruistički, altrocenično, poput Isusa Krista. Učinak će biti postignut: onaj koga vodimo, rado će nas slušati, s veseljem će izvršiti naše želje, shvativši da je svekoliko naše nastojanje usmjereno na to da njegove sposobnosti otkrijemo njemu samome, a ne na to da zarobimo njegovu ličnost. Nastojanja tog tipa mogli bismo ovdje nazvati »psihologija sitnica«. Međutim, takve »sitnice« ostaju veoma krupna pedagoška komponenta koju bismo ovdje mogli sažeti u orijentacionu lozinku: život se doista sastoji od sitnica, ali sam život više nije sitnica! Nešto kao glazbena simfonija koja se sastoji od pojedinačnih tonova — »sitnica«, dok sama simfonija više nije sitnica, nego velebno umjetničko djelo.

Kad se radi o bodrenju malodušnih osoba koje vodimo, moramo postupati poput majke čiji je rad »sitni« rad, naime: ohrabrujući smiješak, riječ dobrote, usklik »bravo«, ohrabrujuće priznanje, simpatični prijekor »kako si ti mali nevaljanac«, i slično, — gdje sve takve »sitnice konačno vode krupnom rezultatu: izgradnji ličnosti, samostalne ličnosti, a ne »crva« u ljudskoj koži, ne »papagaja« koji glupo ponavlja naučenu riječ, ali — jasno — isto tako ni »narcisa« koji u parazitskoj samozaljubljenosti ispija tuđu krv, kidajući vlastitom samovoljom živce drugima, načelno odbijajući da na sebe pogleda i pod tuđim kutom.

Završetak

Na kraju čini mi se potrebnim istaknuti ovo: — Ljubav bez egocentrizma i kršćanska pedagoška razboritost, u svima navedenim kontekstima, zahtijevaju to da u samima sebi, u vlastitoj o s o b n o s t i, ostvarimo ono što tražimo od ljudi koje vodimo. Kao kršćanski odgojitelji moramo biti primjer i odraz onoga što u drugima odgajamo. Gramzivost, tvrdoća srca, nesposobnost gospodarenja samima sobom, ponižavajuća srditost što ih zapaze kod nas oni koje vodimo mogu u njihovoj duši teško iznakaziti sliku kršćanskog pogleda na svijet i život, tog širokog svjetonazora koji je sposoban oplemeniti čovječju osobnost u golemu spektru životne primjene kršćanskog učenja o Bogu kao Ocu, ljudima kao braći i svim stvarima u svijetu kao instrumentima slave Božje u službi ljudima. Lozinka življenja i djelovanja kršćanskog odgojitelja, u prvom redu onoga koji kroz glazbu odgaja u ljudima smisao za Ljepotu i Dobrotu, koji odgaja smisao za pravu mjeru u šaroliko komponiranoj simfoniji ljudskog života, ta lozinka — u najširim rasponima i konsekvencijama — treba da bude ova: »Neka svaka znanost cvijeta, neka društvo napreduje; kršćanin je onaj tko se dobru brata svog raduje; koga tuđa bolest boli, golotinja tuđa zebe; tko čovjeka svakog voli — ne štedeći sama sebe«. Odgojitelj radi na oplemenjivanju čovjeka, njegove volje, njegova uma i njegova srca. Glazbena umjetnost u tom oplemenjivanju treba i može dati bitan doprinos jer ona izlazi »iz srca«. U nesmiljenom potrošačkom mentalitetu koji vlada današnjim čovječanstvom i kojeg je stvorio tehnički razum, danas se osjeća pomanjkanje »srca«. »Srca« danas osobito treba, po riječima Kranjčevića: »Mrzio sam ljude što se znanjem diče, a nemajuć srca i vidom su slijepi! Znaj, veleum čistih iz očiju niče, a i hrasti traju — dok ih korijen krijepi!« Oplemenjujuća glazba! — to je jedan od medija za razvijanje »veleuma čistih«. Kao glazbeni voditelji nastojmo uvijek plivati u tom mediju: svestrano oplemenivši same sebe oplemenjujemo i druge — nadahnućem »srca« što ga posebno stvara glazba.

Rekli su o pjesmarici PJEVAJTE GOSPODU PJESMU NOVU

»... Taj je rad tražio mnogo stručnosti, truda i ljubavi. Radujem se i čestitam Vam na izvanrednoj pomoći našoj Crkvi za ostvarenje lijepoga i pobožnoga u liturgijskom crkvenom pjevanju. Vjerujem da će spomenuta pjesmarica biti s ljubavlju primljena i po župama i drugim crkvama Krčke biskupije i ja ću je preporučiti kao našu službenu liturgijsku pjesmaricu...«

Dr. Karmelo Zazinović, biskup krčki